

Comentariul operei Ultima noapte de dragoste, intaia noapte de razboi scrisa de Camil Petrescu-a patra parte

Pompiliu Constantinescu descopera aici in esenta un conflict intre sexe, cel mai probabil pe linia misoginismului romantic. In orice caz, vrand sa afle daca este sau nu inselat, eroul isi pune intrebari si mai ales interpreteaza orice detaliu cat de mic, ducand suspiciunea la proportii monstruoase. Din loc in loc, dupa astfel de investigatii necrutatoare, fiecare noua proba arunca o alta lumina asupra vietii si dramei sale, modificandu-le in intregime sensul. Incat acelasi trecut capata mereu alte semnificatii, opuse chiar, in functie de ultima certitudine a eroului narator.

Relativismul dus la extrem produce acele stari de vid, de neant sufletesc, care-l erodeaza launtric pe Gheorghidiu. Se intercaleaza cu ostentatie in naratiune, dar si cu aerul firesc totusi al celui care "a vazut idei", dezbateri de constiinta, monologuri interioare, discursuri filosofice. Tot ce se intampla devine stare de spirit, iar din constiinta, cum zice Camil Petrescu, decurge drama. Asadar, chiar in prima parte, romanul se dezvaluie ca o opera-jurnal, ce inchide in sine o drama, ampla succesiune de stari-limita, pe care eroul principal le traieste cu fervoare.

Romancierul, care-si descoperise atat de greu vocatia de romancier, manifesta o dispozitie aparte pentru dramatic, ilustrat mai inainte in poezie si teatru. Din acest unghi creatia lui Camil Petrescu se arata surprinzator de unitara, exprimand mereu, indiferent de cadru, acelasi continut sufletesc, dar si aceeasi modalitate estetica de exprimare.

De cateva ori in romanul geloziei se revine, incidental, la problema razboiului, prin prezentarea unei sedinte de parlament sau atunci cand, intr-un compartiment de tren, avocatul Predescu din Pitesti peroreaza despre vitejia legendara a soldatului roman. Dar deabia in finalul primei parti se reinnoada firul intrerupt al naratiunii. Prima serie de fapte se continua, liniar deacum, in partea a doua, in jurnalul de front. In tot ce facuse inainte, Gheorghidiu cautase o "verificare si o identitate a eului sau". In continuare e preocupat de acelasi lucru, avid de o noua experienta, poate una definitiva, pe deplin clarificatoare. Cel mai mult il ingrozeste gandul mortii; avea numai douazeci si trei de ani, cum marturiseste intr-un loc. Aceasta obsesie facea parte insa deacum din chiar sistemul sau sufletesc.